

De burger verlangt naar een bezielend politiek verhaal

Theoloog des Vaderlands Stefan Paas

De samenleving seculariseert steeds verder en tegenstellingen worden sterker zichtbaar. De verkiezingen op 20 maart lieten dat nog scherper zien. Theoloog des Vaderlands Stefan Paas signaleert dat voor het gedachtegoed van Forum voor Democratie ook in religieuze kringen steun is. De verschillen tussen links en rechts hebben een levensbeschouwelijke spanning als kern, stelt hij.

Brandon Pakker

Een baken van rust. Dat is wat ik ervaar wanneer ik binnenstap in het huis van Stefan Paas, hoogleraar missiologie en Theoloog des Vaderlands. De stilte van Baambrugge, waar Paas al lange tijd met plezier woont, doet me mijn stadse leven even vergeten en herinnert mij aan de kinderjaren die ik doorbracht in een soortgelijk dorp. Het interieur is een bijzondere samenstelling van op het eerste gezicht ouderwets ogende meubelstukken. Het geheel straalt een type huiselijkheid uit dat moeilijk te beschrijven is. Paas herkent mijn blik en legt uit: 'Mijn vrouw heeft de gave om binnen een mum van tijd vele winkels in te lopen en van oude meubelstukken die ze daar vindt een geheel te maken'.

'De zorg is dat men elkaar als vijanden gaat zien'

Bezieling in de politiek

We nemen plaats aan een lange, houten tafel. Een samenleving waarin de secularisering doorzet en (politieke) tegenstellingen steeds sterker zichtbaar worden, leent zich goed voor een gesprek met de verkozen ambassadeur van de theologie. Ik vraag hem hoe hij vanuit deze rol de theologie

naar de samenleving brengt: 'Ik maak veel gebruik van Twitter, en ik schrijf boeken waarin mijn interesse voor de politiek te zien is. Ook ben ik van plan om een serie podcasts te gaan maken over de plek van de Bijbel in de samenleving. Het idee is om dan te bekijken hoe er vanuit de Bijbel licht geworpen kan worden op hedendaagse maatschappelijke discussies. Kijk bijvoorbeeld naar de overwinningsspeech van Baudet, die zat vol met religieuze verwijzingen. Die speech had een apocalyptische toon en dit doet me bijvoorbeeld denken aan het boek Openbaring. Het valt me op dat in gelovige kringen waarin veel interesse voor dit thema bestaat, er ook veel steun is voor dit soort politieke bewegingen. De nood aan bezielende verhalen, die verder gaan dan koopkrachtplaatjes of statistieken, toont zich in de hedendaagse politiek. Hier valt vanuit de theologie wel wat over te zeggen.'

Het gefluit van een klassiek ogende theepot trekt onze aandacht. Onder-tussen denk ik aan de politieke aardverschuiving die tijdens de Provinciale Statenverkiezingen concreet werd; ik vraag Paas waar hij maatschappelijke spanningen ziet. 'Wat mij opvalt is de raadselachtige spanning tussen cijfers die aangeven dat we bij de veiligste, welvarendste en gelukkigste landen

op de planeet horen en een stroom in de bevolking die zich daar niet in herkent. Ik denk dat de kern hiervan een levensbeschouwelijke spanning is, namelijk tussen klassiek rechts, met haar binding aan de eigen grond, traditie, familie en persoonlijke vrijheid, en daar tegenover een klassiek links verhaal, dat streeft naar een wereld

waarin iedereen gelijkwaardig is en we in harmonie met de planeet leven. Die verhalen lijken lange tijd onderdrukt te zijn geweest door een technocratische discours, maar nu bubbelen ze bijvoorbeeld op in de klimaat- en immigratiediscussies. Forum voor Democratie heeft haar sprong ook kunnen maken op basis van wat door veel mensen als een bezielend verhaal wordt ervaren. En Klavert's succes is in die zin ook te verklaren door het planetaire verhaal waar hij mee kwam.'

Links versus rechts

Ik neem een slok van mijn thee en vraag hoe Paas hier vanuit de theologie naar kijkt. 'De zorg is dat men elkaar als vijanden gaat zien. Op rechts vertaalt zich dit vaak naar een Calimero-complex, waarbij links als elitair en betuttelend wordt gezien. Je ziet dan een pervers genoeg in het feit dat men veracht wordt. Daartegenover zien we aan de linkerkant een woede of weerzin tegen alles dat vooruitgang tegenhoudt. Vanuit de christelijke theologie is belangrijk dat in de tijd dat Jezus zijn bezielende Koninkrijk van God kwam prediken, niet vergeten wordt dat er in dat Koninkrijk ook een kruis stond. Daarmee gepaard gaat het lijden, het kwaad en ons onvermogen om dit laatste zonder hulp te overwinnen. Het onderkennen van het kwaad in jezelf vormt een begin van het zoeken naar die hulp. De neiging om het kwaad op anderen te projecteren is heel gevaarlijk en helpt ons niet verder, en die neiging zie ik terug in de spanning tussen links en rechts.' Hoe uit die neiging zich binnen het linkse kamp? Stefan neemt even de tijd en vervolgt: 'Een van de klassieke kritieken op links is dat de sterk idealistische en bevlogen mensen ontzettend bitter kunnen worden bij zaken die hen tegenstaan. Houden van de mensheid en de pest hebben aan rechtse mensen, zeg maar. Links kan een stap vooruit maken door dat ideaal van een egalitaire en geweldloze

'De neiging om het kwaad op anderen te projecteren is heel gevaarlijk'

wereld ook de weg ernaartoe te laten bepalen. Het contact met de ander behouden, hoe moeilijk dat ook is. Niet alleen door begrip voor zijn eigenheid en verlangen, maar ook voor zijn wrok en boosheid. Zonder dit begrip loop je het risico op een inconsistente utopie, waar de Poolse filosoof Leszek Kolakowski op doelde toen hij sprak over de weg naar het paradijs dat is bezaaid met bloed en onrecht.'

Burgers van de aardse staat

Met dat paradijs in mijn achterhoofd, vraag ik of hij heil ziet in confessionele politiek. 'Wetten kunnen alleen gemaakt worden als je een meerderheid vindt. Ook in levensbeschouwelijke zin is ons land verdeeld, je zult dus een *common ground* moeten vinden. Politieke partijen vertegenwoordigen burgers, dus als er partijen zijn die vanuit een specifieke christelijke overtuiging politiek bedrijven, zie ik niet in wat daar mis mee is. Dat geldt net zo goed voor partijen die zich op andere

godsdiensten baseren, zoals de islam. Mijn standpunt is dat je anderen moet behandelen zoals je zelf behandeld wilt worden. Als burgers van de aardse staat, zoals Augustinus dat zei, zijn we gelijken en er mag geen zweem van secundair burgerschap ontstaan door verschillen in geloofsopvattingen. Belangrijk is wel dat confessionele partijen zich niet opstellen als een sterke arm van de kerk. De scheiding tussen kerk en staat is belangrijk, het kan niet zo zijn dat de kerk via de politiek haar wil oplegt aan mensen die geen christen zijn. Dat is in het verleden vaak genoeg gebeurd, en afgedwongen geloof is ook vanuit de christelijke traditie echt verkeerd.'

Afgedwongen geloof en authenticiteit sluiten elkaar uit, bedenk ik me op het moment dat Paas de kopjes wegzet en de hond des huizes hem trouw volgt. 'Natuurlijk,' vervolgt hij wanneer hij weer aan tafel aanschuift. 'Natuurlijk kun je je als samenleving afvragen

waar dwang ophoudt en vorming begint. Je kunt bijvoorbeeld stellen dat op elke school godsdienstonderwijs gegeven moet worden, omdat mensen er anders op geen enkele manier mee in aanraking komen. Ik zeg niet dat ik dat verdedig, maar dat zou kunnen. Is dat dwang? In zekere zin wel, want je wordt gedwongen om de les te volgen, maar met kunstonderwijs en muziek is dat ook zo. Daar kun je thuis ook niets aan vinden. Het gaat erom wat voor belang de samenleving wil hechten aan de verschillende soorten vorming.'

Met een ferme handdruk sluiten we later een drie uur durend gesprek af. Ik kijk terug op een inspirerende dialoog.

Stefan Paas (1969) is theoloog en hoogleraar missiologie en interculturele theologie aan de VU in Amsterdam en hoogleraar missiologie aan de Theologische Universiteit in Kampen. In 2018 werd Paas uitgeroepen tot Theoloog van het Jaar.